

Sven Skovmand

Gandhi

Forlaget Hedeskov

Indhold

Saltmarchen	3
Englænderne i Indien	4
Opvækst og uddannelse	6
Første ophold i Sydafrika	11
Andet ophold i Sydafrika	14
Den første tid i Indien	20
Massakren i Amritsar	23
Splittelse og arbejde	27
Den store kampagne	29
Kampen for de kasteløse	33
Valgsejr og verdenskrig	35
Kampen mod borgerkrigen	37
Gandhis betydning	40

Saltmarchen

Den 5. april 1930 nærmede et mærkeligt optog sig den indiske vestkyst ved landsbyen Dandi. Det bestod af 2-3000 mennesker, hvoraf flere havde vandret hundreder af kilometer for at nå dette mål.

I spidsen for optoget gik en lille uanselig 60-årig mand med lændeklæde, sandaler og briller. Han fremsagde en bøn og gik ud i strandkanten. Her samlede han en lille klump salt op, som var blevet tilbage, efter at vandet var fordampet. Han erklærede samtidig at han godt var klar over at han handlede imod loven.

Manden med saltet var *Mohandas Karamchand Gandhi*, en af de mest usædvanlige politikere der nogen sinde har levet, og indernes ubestridte leder gennem en menneskealder. Hans aktion med saltet er måske det berømteste eksempel på hvordan han med enkle, fredelige midler bekæmpede det engelske kolonistyre og fik inderne til at blive klar over deres egen styrke.

Der var nemlig forbud mod at inderne udvandt salt. Den engelske koloniregierung havde eneret på at fremstille salt, og nogen år i forvejen havde den lagt en skat på saltet som gjorde det dobbelt så dyrt som før.

Det var ikke store beløb der kom ind gennem denne skat. For mange inderne betød den ingenting. Men det var en uretfærdig skat, fordi den ramte de dårligst stillede hårdest. Alle måtte jo have salt, og i de fattige landsbyer var der folk som bogstavelig talt ikke havde penge til at købe det for. Samtidig var salt et så almindeligt forekommende produkt at det var

meget nemt at overtræde loven. Det var det Gandhi benyttede sig af.

Han havde som repræsentant for det ledende indiske parti, *Nationalkongressen*, stillet en række krav til den engelske regering, deriblandt nedsættelse af militærudgifterne, forbud mod alkohol, told på engelske tekstilvarer og afskaffelse af afgiften på salt. Da englænderne ikke svarede på denne henvendelse, besluttede Gandhi sig for saltaktionen, skønt andre indiske ledere var skeptiske over for dens virkninger.

Som et sidste forsøg på at få forhandlinger i gang skrev Gandhi et personligt brev til vicekongen, der var den engelske regerings repræsentant i landet. I slutningen af brevet stod der bl. a.:

— *Det er min hensigt at omvende det engelske folk gennem ikke-vold, og at få det til at indse det forkerte det har gjort i Indien. Men jeg ønsker ikke at gøre Deres folk noget ondt. Jeg ønsker at tjene det lige så godt som jeg tjener mit eget...*

Hvis det indiske folk slutter op om mig, og det tror jeg det vil gøre, vil de lidelser det kommer til at gennemgå, kunne smelte selv hjerter af sten...

Hvis De ikke kan gøre noget ved disse forhold, og hvis mit brev ikke appellerer til Deres hjerte, vil jeg den 11. i denne måned bryde saltloven sammen med nogen af mine medarbejdere. Jeg ved at De kan hindre min plan ved at arrestere mig. Jeg håber at titusinder da vil stå klar til at tage arbejdet op efter mig, med disciplin...

Ærbødigst

Deres oprigtige ven, M.K.Gandhi

Da heller ikke dette brev gjorde indtryk, indledte Gandhi sammen med 78 ledsagere den 400 kilometer lange march fra byen Ahmadabad til landsbyen Dandi.

Marchen der varede det meste af en måned, vakte enorm opsigt, langt mere end englænderne havde forestillet sig. Over hele verden hørte man om den mærkelige mand der ville bekæmpe det engelske styre ved at hente salt fra havet. Og turen gennem de indiske landsbyer blev et triumftog. Flere og flere sluttede sig til undervejs.

Eksemplet fra Dandi smittede. Over hele Indien blev saltloven overtrådt. Nationalkongressen afholdt møder, hvorunder der blev foretaget symbolsk udvinning af salt. Mere end fem millioner indere deltog i disse møder. 60.000 blev sat i fængsel, deriblandt Gandhi selv. Men det brød ikke indernes modstand.

På Gandhis opfordring gav de sig til at boykotte tøj fra England. Tilhængerne af Nationalkongressen købte indisk tøj og brændte deres engelske klæder på bålet. Ved alle butikker hvor der blev solgt engelsk tøj, stod der folk fra Nationalkongressen, som forklarede hvorfor man skulle lade være med at købe dette tøj. Den hjemmespunne og hjemmevævede indiske dragt, *khadi*, blev symbolet på modstanden mod englænderne. På ét år faldt eksporten af engelske tekstiler til Indien fra knap 2 milliarder kroner (12-15 milliarder i vor tids penge) til omkring det halve.

Det endte med at den engelske vicekonge indgik en aftale med Gandhi. De anholdte blev løsladt, og det blev tilladt at samle salt i kystegnene. Til gengæld afblæste Gandhi kampagnen og gik med til

at Nationalkongressen skulle deltage i en konference om Indiens fremtid, som partiet tidligere havde været modstander af.

Mange af Nationalkongressens ledere var skuffede. De syntes det var et magert resultat. Men for Gandhi var det afgørende at englænderne for første gang havde forhandlet med inderne som ligemænd. Og store dele af den indiske befolkning så på tingene på samme måde. De følte at de havde vundet en stor sejr.

Englænderne i Indien

»Over det engelske rige går solen aldrig ned«, sagde man engang. Det var dengang England rådede over store arealer i Asien og Afrika samt Canada, Australien og New Zealand. I 1930, da Gandhi foretog sin saltmarch, var de sidste tre lande forlængst holdt op med at være kolonier og styrede selv deres egne anliggender. Men koloniriget var stadig stort. Det havde flere indbyggere end Kina og strakte sig over et større område end Europa. Og den vigtigste koloni var Indien.

Det engelske herredømme i Indien havde taget sin begyndelse i 1600-årene, hvor det såkaldte East India Company havde grundlagt tre handelspladser der hvor millionbyerne Madras, Bombay og Calcutta nu ligger (se kortet side 25). Hundrede år senere erobrede en lille styrke under englænderen Robert Clive det nordøstlige Indien, Bengalen. Og omkring 1850-erne var det meste af Indien under engelsk kontrol.

Da opstod i 1857 et oprør blandt de indiske soldater (sepy'erne) i den engelske hær. Oprøret var på nippet til at koste

englænderne magten. Tusinder af englændere blev dræbt. Men med loyale inderes hjælp vandt englænderne til sidst og tog en grusom hævn. I flere af de oprørske regimente blev hver tiende sepoy bundet til en kanonmunding og skudt.

Den vigtigste følge af sepoy-oprøret var at East India Company blev sat ud af spillet. Fra 1858 overtog den engelske regering selv styringen af de dele af Indien den havde besat. Nogen år senere blev Indien gjort til et kejserrige med den engelske dronning Victoria som kejserinde. Magten over landet lå hos vicekongen der udnævntes af den engelske regering.

Kejserriget Indien omfattede de tre nuværende stater Indien, Pakistan og Bangladesh. Det var et uhyre land, som rummede over 300 millioner mennesker. Antallet af englændere i Indien nåede aldrig over 200.000. Det er nærliggende at spørge hvordan englænderne kunne bevare magten over for en tilsyneladende så knusende overmagt.

Noget af forklaringen lå i at englænderne havde den militære magt. Men lige så vigtigt var nok at inderne var for splittede til at kunne yde virkelig modstand.

To femtedele af Indien var dækket af *fyrstestater*, som havde særlige aftaler med den engelske regering, og hvor de stedlige fyrster havde vidt spillerum for hvordan de ville behandle befolkningen.

Hver fjerde inder var *muslim*, og der rådede et vist modsætningsforhold mellem muslimerne og *hinduerne*, som udgjorde størsteparten af Indiens befolkning. Mange hinduer spiste svinekød, som af muslimerne betragtes som urent. Til gengæld var der muslimer som spiste kød af oxen, der for hinduerne er et helligt dyr.

Men også mellem hinduerne indbyrdes

Tysk maleri af henrettelserne i 1857. Inderne ved kanonerne tilhører de regimente, som hjalp englænderne.

var der stærke modsætninger. De var delt op i en lang række *kaster*, som hver havde deres særlige opgaver at løse, og hvis medlemmer kun følte et begrænset fællesskab med folk der stod uden for kasten. En særlig gruppe var de *kasteløse*, dem der ikke tilhørte nogen af kasterne. De måtte bo og spise for sig selv og måtte holde sig borte fra de templer, skoler og brønde som andre hinduer benyttede.

Samtidig sørgede englænderne til staidighed for at samarbejde med den rigeste og bedst uddannede del af befolkningen. Al højere undervisning foregik på engelsk. Unge indere tog i tusindvis til England og fik deres uddannelse der. Mange af dem fik dyb respekt for engelsk kultur, engelsk retsvæsen og engelske politiske traditioner. Når de kom tilbage, blev de som oftest tro embedsmænd i den engelske koloniregerings tjeneste.

Men mens den indiske overklasse således havde fordele af det engelske kolonistyre, var det katastrofalt for befolkningen som helhed. Den skulle betale de store skatter der var nødvendige for at skaffe pengene til det engelske styre — herunder den hær der skulle holde indiske oprørsforsøg nede. Den udplyndredes af pengeudlånerne og godsejerne, *zamindarerne*, som i stor udstrækning fik englændernes støtte til at holde bønderne nede.

Samtidig ramtes håndværkerne i byerne af konkurrencen fra de billige engelske tekstilvarer. Englænderne gennemtvang at disse varer fik fri adgang til det indiske marked, og en stor del af håndværkerne blev tvunget til at opgive deres erhverv og flytte ud i landsbyerne.

Kontrollen med Indien sikrede England en række vigtige råstoffer og den en-

gelske industri et stort marked. Det var med til at gøre England til et af verdens rigeste lande.

Men for Indien betød det engelske herredømme en forarmelse, der den dag i dag præger landet.

Opvækst og uddannelse

Mohandas Karamchand Gandhi blev født den 2. oktober 1869 i byen Porbandar i Gujarat på Indiens vestkyst. Hans far var statsminister i fyrstestaten Porbandar, en stilling hans far igen havde haft før ham. Gandhi'erne var kendt for deres dygtighed og ubestikkelighed, og begge måtte på et tidspunkt opgive deres embede, fordi deres hæderlighed bragte dem i strid med fyrsten.

Familien levede ikke nogen overdådig tilværelse, men Mohandas tilhørte dog den indiske overklasse og fik derfor en ordentlig skolegang. I skolen kom han ud for en påvirkning som en overgang bragte ham i en slags strid med forældrene.

Gandhi'erne tilhørte en kaste, hvor det var forbudt at spise kød eller ryge tobak, men en kammerat overtalte Mohandas til at gøre begge dele. Han deltog i en række hemmelige måltider og syntes godt om kødspisningen, som efter kammeratens opfattelse skulle gøre inderne lige så stærke som englænderne. Mohandas holdt dog op igen, fordi han ikke uden at lyve kunne forklare hvorfor han ikke spiste ret meget ved måltiderne hjemme.

Gandhi (til højre) og hans bror Laxmidas. Gandhi var dengang 16 år gammel.

Allerede som 13-årig blev Mohandas gift med den jævnaldrende *Kasturbai*, datter af en købmand i Porbandar. Giftmålet skete så tidligt, fordi hans ældre bror og en fætter skulle giftes, og der var kun råd til at holde én bryllupsfest. Mohandas levede sammen med sin hustru fra han var 16, og ægteskabet forsinkede hans skolegang. Da han et år senere blev optaget på universitetet i Bhavnagar, var det ham næsten umuligt at følge med. Undervisningen foregik på engelsk, som han kun dårligt beherskede.

En ven af huset foreslog da at Mohandas skulle tage tre år til England og studere jura. Hvis han skulle frem i tilværelsen og blive statsminister som sin far og farfar, var det ikke længere nok at have modtaget undervisning i Indien. En engelsk eksamen var nødvendig.

Mohandas var begejstret for tanken, og det samme var hans bror der tilbød at dække udgifterne til rejsen. Mindre begejstret var hans mor, der var blevet enke kort tid i forvejen. Hun var stærkt religiøs og var dybt bekymret ved tanken om at hendes søn skulle drage bort til det lastefulde England. Inden Mohandas rejste, måtte han afgive et løfte om ikke at røre spiritus, kød eller kvinder i den tid hvor han var borte fra Indien.

Men løftet var ikke nok for Gandhi'ernes kaste, *bania-kasten*. De ældre i kasten trådte sammen og enedes om at rejsen til England stred mod hinduernes love. Hvis Mohandas gennemførte rejsen, ville han blive udstødt af kasten. Trods denne trussel fastholdt han imidlertid sin beslutning. Den 4. september 1888 sejlede han af sted, efterladende sin hustru og et lille barn.

Sørejsen blev lang for den unge Gandhi, der for ikke at spise kød måtte holde sig til de frugter og småkager han havde taget med hjemmefra. Da han kom til England, følte han sig som en særling, fordi han ikke ville spise kød. Samtidig ville han ikke bryde det løfte han havde givet. Han gruede for hvordan de næste tre år skulle forløbe.

En dag hvor Mohandas strejfede omkring i Londons gader, så han imidlertid en restaurant for vegetarianere. Glæden skød op i ham. Han var altså ikke ene om at lade være med at spise kød. For første gang i mange uger fik han et ordentligt måltid. I restauranten var der fremlagt skrifter, hvori der agiteredes for at holde op med at spise kød. De optog ham meget. På kort tid blev han overbevist vegetarianer.

Mohandas bestræbte sig nu ivrigt på at tilegne sig engelsk sprog og kultur. Han købte tøj af nyeste mode og gik med silkeskjorte, læderhandsker, stok og høj hat. Samtidig tog han timer i dans og musik.

Denne periode varede dog kun få måneder. Mohandas erkendte at han aldrig ville blive englænder af hjertet, og at hans familie i Indien måtte spinke og spare for at betale hans ophold. Han gav sig til at holde omhyggeligt hus med sine udgifter og samlede sig om jura-studierne og det engelske sprog.

Den unge Gandhi havde fundet venner inden for vegetarbevægelsen, og en af dem fik ham til at læse Bibelen. Den gjorde et stærkt indtryk på ham, især Bjergprædikenen med dens budskab om at man ikke skal sætte sig mod den der tilføjer én ondt, »men hvis nogen giver dig et slag på den højre kind, så vend også den

anden til. Og hvis nogen vil stævne dig for retten og tage din kjortel, så lad ham også få kappen».

Bibelen gjorde ikke Mohandas til kristen, sådan som vennen utvivlsomt havde håbet. Han blev heller ikke buddhist, fordi han læste om Buddhas lære, eller muslim, fordi han studerede Koranen. Men hans religiøse interesse var vakt. Hvor han nogen år i forvejen nærmest havde opgivet sine forældres religion, havde han nu »rejst igennem atheismens Sahara«, som han selv udtrykte det.

Gandhis religiøsitet var imidlertid ikke begrænset til en bestemt trosretning. Han følte at alle religioner bragte det samme budskab, samtidig med at de alle led af mangler, fordi de var fortolket af mennesker. Hinduismen forekom ham at være den religion der bedst lod sig forene med andre religioner, og han bestræbte sig senere ivrigt for at få sine trosfæller til at forstå andre menneskers dyrkelse af Gud.

Under Englands-opholdet var disse tanker endnu ikke klart formuleret for Gandhi. Men resten af sit liv bevarede han interessen for andre religioner og forståelsen for andre menneskers religiøse synspunkter. Det var en af de væsentligste årsager til at han tredive år senere kunne samle indere af alle trosretninger til en fælles indsats mod det engelske kolonistyre.

Da Gandhi kom tilbage til Indien efter tre års forløb, opdagede han at Englands-opholdet ikke alene var nok til at sikre hans og familiens fremtid. Han måtte studere både hinduisk og islamisk lov, og han kom snart i tvivl om sine evner som sagfører. Den første sag måtte han opgives, fordi han i selve retssalen blev grebet

af svimmelhed og ikke kunne få et ord frem.

En overgang søgte Gandhi at slå sig igennem som lærer, men det indbragte kun lidt. Bedre gik det med at formulere skriftlige ansøgninger og bønskrifter for folk. Han opbyggede en helt pæn forretning og flyttede til byen Rajkot, hvor hans familie nu boede. Her blev han imidlertid uvenner med den stedlige engelske embedsmand, og det gjorde snart hans stilling temmelig vanskelig.

Da kom et tilbud som med ét ændrede den unge sagførers situation. En indisk købmand der boede i Sydafrika, men stammede fra Gandhis hjemegn Gujarat, var blevet indblandet i en retssag om et

Gandhis fødehjem i Porbandar

millionbeløb med en anden indisk købmand i Sydafrika. Købmanden havde en englænder til sagfører, men havde samtidig brug for en mand der havde forstand på regnskaber og beherskede både engelsk og gujarati, Gandhis modersmål.

Tilbuddet gjaldt kun for et år, og lønnen var ikke særlig stor. Men for Gandhi kom opfordringen som sendt fra himlen. Han slog til, lidet anende at Sydafrika ville blive hans arbejdsplads de næste tyve år.

Første ophold i Sydafrika

Når vi i dag taler om Sydafrika, tænker vi næsten altid på modsætningen mellem de hvide og afrikanerne. Det er de sidste der frem for alt rammes af regeringens racepolitik og de lave lønninger.

Sådan var det ikke i 1893, da Gandhi kom til Sydafrika. Da havde de hvide og afrikanerne ikke ret meget med hinanden at gøre. De »indfødte« levede i deres fattige reservater eller arbejdede på de hvides gårde. Til byerne kom kun få afrikanere.

I 1860-erne blev der stærkt behov for arbejdskraft i den østlige del af Sydafrika, i sukkerplantagerne i provinsen Natal. De hvide ville ikke udføre dette anstrengende og ubehagelige arbejde, slaveriet var ophævet en del år i forvejen, og afrikanerne ville ikke frivilligt arbejde i plantagerne. Derfor besluttede man at fremskaffe indiske kontrakt-arbejdere.

Snart ankom i tusindvis af fattige indere til Natal. Deres vilkår mindede på mange måder om vilkårene for de frem-

medarbejdere der i disse år kommer til Vesteuropa, bortset fra at lønnen var lavere. Inderne fik fri rejse til og fra Indien, men skulle til gengæld binde sig for en periode af 5 år. Når den tid var gået, kunne de vælge mellem fri hjemrejse til Indien eller bosættelse i Sydafrika.

I begyndelsen forestillede de hvide sig nok at inderne ville rejse hjem, når kontraktperioden var udløbet. Men det skete kun sjældent. De indiske kontraktarbejdere blev i Sydafrika, og der kom flere og flere af dem. Snart fulgtes de af indiske købmænd, de fleste fra Gujarat. De nøjedes ikke med at handle med deres landsmænd, de handlede også med afrikanerne, ja selv med de hvide.

Snart begyndte de hvide at føle den indiske indvandring som en trussel. Det gjaldt især købmændene der i kraft af deres dygtighed og nøjsomhed konkurrerede mange hvide handlende ud. Men det gjaldt også de indiske arbejdere der bosatte sig på små jordlodder og dyrkede dem op. De hvide følte at Sydafrika blev oversvømmet af indere. Flere og flere fik den opfattelse at det for enhver pris gjaldt om at få inderne sendt tilbage til deres hjemland.

Den unge Gandhi var ikke længe om at opdage den modvilje der rådede mod inderne i Sydafrika. Efter at være ankommet til landet, skulle han rejse med tog til hovedstaden Pretoria, hvor retssagen foregik. Han havde billet til 1. klasse, men blev smidt ud af den 1. klasses kupé han satte sig i. Konduktøren henviste ham til bagagevognen. Det nægtede Gandhi, som derefter blev sat af på en station undervejs. Mens toget rullede videre, tilbragte han natten i en iskold ventesal.

Gandhi sammen med sin nære ven og medarbejder, Jawaharlal Nehru. Trods deres mangeårige samarbejde så de yderst forskelligt på Indiens fremtid. Gandhi ønskede at bygge Indien op med enkle midler og med landsbyerne som centrum. Nehru gik ind for en udvikling omkring de store byer og en kraftig udbygning af industrien. Og det blev Nehru der kom til at bestemme udviklingen efter 1947. — Billedet er taget under kampagnen mod englænderne i 1942.

2. udgave elektronisk version

© 2014 Sven Skovmand og
Forlaget Hedekov (tidligere
Forlaget Tranehuse)

Udgivet første gang i 1975

Omslag og typografi: Morten
Skovmand

Elektronisk bearbejdning:
Torsten Skovmand

Fotografierne er fra det kgl.
Biblioteks billedsamling

1. udgave blev trykt på Skive
Folkeblads bogtrykkeri

ISBN 978-87-7271-011-2

Det var på grund af Gandhi at Indien blev et frit land i 1947. Han fik inderne til at betragte sig selv som frie og sige nej til det engelske kolonistyre. Et åbent oprør ville englænderne have kunnet bekæmpe med soldater og kanoner. Men hvad skulle de gøre ved folk som samlede salt op fra havets kyst eller brændte deres engelske tøj, og som villigt lod sig kaste i fængsel? Journalist Sven Skovmand fortæller i dette hæfte om Gandhis indsats for ikke-voldspolitikken i Sydafrika og i Indien samt om hans bestræbelser for at få udviklet de indiske landsbyer. Gandhi var en af de første der indså nødvendigheden af at de fattige klarede sig med deres egne midler. At de i stedet for at gå arbejdsløse gik i gang med spinderok og væv, så de undgik at købe det dyre tøj fra England og selv kunne tjene penge til landsbyen. Det var også Gandhi der med sine store sultestrejker fik standset den blodige strid mellem hinduer og muslimer efter uafhængigheden. Men Gandhi blev myrdet, og det er ikke hans politik der bliver ført i Indien i dag.